

mgr inż. Andrzej Wandzik

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CZŁONKÓW WŁADZ SPÓŁEK PRAWA HANDLOWEGO

1. Wstęp

Członkowie zarządu i biegli rewidenci zagrożeni byli i są karami w przypadku nieprzestrzegania obowiązujących przepisów (kodeks spółek handlowych, ustawa o rachunkowości, przepisy podatkowe, prawo pracy, przepisów bhp itd., oraz przepisów i umów obowiązujących w ramach korporacji-spółki). Znowelizowana ustawa o rachunkowości zapewnienie wypełnienia obowiązków opisanych w tej ustawie nakłada na kierownika jednostki (członków organów zarządzających), na członków rady nadzorczej oraz innych organów zarządzających. Istnieje, więc ogrom przepisów będących źródłem odpowiedzialności cywilnej i karnej władz spółek.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie odpowiedzialności członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (zwaną dalej spółką z o.o.) wobec roszczeń finansowych rady prawnej potwierdzanych wyrokiem sądowym w sytuacji nie zgłoszonej upadłości spółki.

2. Źródła i przesłanki odpowiedzialności zarządu spółki za długi spółki

Zgodnie z art. 21 ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 z późniejszymi zmianami), dłużnik jest obowiązany, nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości, zgłosić w sądzie wniosek o ogłoszenie upadłości. Jeżeli dłużnikiem jest osoba prawna albo inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, obowiązek ten spoczywa na każdym, kto ma prawo go reprezentować sam lub łącznie z innymi osobami¹. Dwutygodniowy termin do ogłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości liczy się od dnia, w którym wystąpiła podstawa ogłoszenia upadłości, a więc dłużnik stał się niewypłacalny. Dniem tym jest dzień, w którym nastąpiło zaprzestanie wykonania wymagalnych zobowiązań,

¹ J.P. Naworski *Zakres podmiotowy art. 17² §1 Prawa upadłościowego*, Monitor Polski Nr 14/2002.

albo, w którym zobowiązania przekroczyły wartość majątku dłużnika nawet wówczas, gdy te zobowiązania dłużnik na bieżąco wykonuje. Najwyższy Sąd Administracyjny zajął stanowisko, że nie może uznać, że tym właściwym okresem jest okres dwóch tygodni od jednej konkretnej daty, w jakiej wystąpiły przyczyny wniosku o upadłość. Żaden, bowiem przepis nie zabrania wnioskowania później i zdaniem sądu każdy członek zarządu, bez względu na swoją funkcję powinien działać z należytą starannością i troszczyć się o spółkę (sygn. Akt FSK 1691/04)². W związku z tym wyrokiem *Pricewaterhouse Coopers* w artykule zamieszczonym w „Podatkowym przeglądzie prasy” przedstawił, że organy podatkowe mają prawo domagać się uregulowania długów spółki od członków zarządu powstałych w czasie pełnienia przez nich funkcji, jeśli we właściwym czasie nie wystąpią o upadłość lub postępowanie układowe albo wykażą, że brak wniosku nie nastąpił z ich winy. Osoby, o których mowa powyżej ponoszą odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wskutek niezłożenia wniosku w terminie.

Pamiętać należy jednak, że przesłanki upadłości są poprzedzane informacją o złym stanie finansów spółki. Zarząd spółki ma obowiązek zwołania zgromadzenia wspólników, gdy bilans wykaże straty przekraczające sumę kapitału zapasowego kapitałów rezerwowych oraz połowę kapitału zakładowego. W takim przypadku zgromadzenie wspólników powinno podjąć decyzję o likwidacji spółki lub o kontynuacji działalności wskazując na możliwość rozwiązania problemów finansowych.

Zgodnie z art. 299 kodeksu spółek handlowych, gdy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu, z uwzględnieniem wyjątków przewidzianych w §2 odpowiadają solidarnie za jej zobowiązania. Członek zarządu może się zwolnić z odpowiedzialności cywilnoprawnej, jeżeli wykaże, że:

- we właściwym czasie zgłoszono wniosek o ogłoszenie upadłości,
- niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nastąpiło nie z jego winy,
- pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości wierzyciel nie poniósł szkody.

Warunkiem zwolnienia zarządu z odpowiedzialności będzie prawidłowy i prawnie skutecznie złożony wniosek o ogłoszenie upadłości. Nie wywiera takich skutków

² <http://www.twoja-firma.pl/wiadomosc/9758.kiedy-zglosic-wniosek-o-upadlosc.html> (02.02.2010).

wniosek zwrócony lub odrzucony przez sąd³. Także prawomocne postanowienie prokuratury o umorzeniu śledztwa w sprawie niezgłoszenia upadłości spółki akcyjnej przez członków władz tej spółki nie wyłącza odpowiedzialności cywilnoprawnej.

Sąd rozpoznający sprawę cywilną nie jest związany ustaleniami poczynionymi w postępowaniu karnym, natomiast ustalenia prawomocnego wyroku skazującego, co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym⁴.

Bezskuteczność egzekucji jest, więc warunkiem obligatoryjnym powstania odpowiedzialności cywilnoprawnej zarządu za zobowiązania spółki.

Pod pojęciem „bezskuteczna egzekucja” należy rozumieć sytuacje, gdy:

- działania organów egzekucyjnych nie doprowadziły do zaspokojenia w całości wierzytelności zawartych w tytule egzekucyjnym przysługujących wierzycielowi od dłużnika,
- w wyniku postępowania o wyjawienie majątku uregulowanego w art. 913 kodeksu postępowania cywilnego i następnym po złożeniu przez spółkę wykazu majątku istnieje różnica pomiędzy majątkiem dłużnika, a wysokością zobowiązań.

Jednocześnie za bezskuteczną egzekucję należy również uznać przypadki wskazane w prawie upadłościowym i naprawczym:

- oddalenie przez sąd wniosku o ogłoszenie upadłości, gdy majątek dłużnika nie wystarcza na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego,
- oddalenie przez sąd wniosku o ogłoszenie upadłości, gdy stwierdzi, że majątek dłużnika jest obciążony hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w takim stopniu, że pozostały majątek nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania (art. 13 ust. 2 prawa upadłościowego i naprawczego),
- wydanie przez sąd postanowienia o umorzeniu postępowania upadłościowego, gdy majątek pozostały po wyłączeniu za niego przedmiotów majątkowych dłużnika obciążonych hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania.

³ K. Dąbek-Krajewska *Przepis art. 298 kodeksu handlowego jako podstawa odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o.*, Rejent Nr 9/1999.

⁴ www.monitorprawniczy.pl (16.08.2007 r.).

W wyroku z 18 kwietnia 2007 r. (V CSK 55/07) Sąd Najwyższy stwierdził, że członkowie zarządu spółki z o.o. mogą kwestionować istnienie lub wysokość długu spółki, którego spłaty domagają się od nich wierzyciele. Konsekwencją tego orzeczenia jest stwierdzenie, że członkowie zarządu ponoszą odpowiedzialność gwarancyjną i subsydiarną, czyli taką samą jak wspólnicy spółki jawnej, którzy odpowiadają za długi (art. 35 kodeksu spółek handlowych). Przy takim określeniu przez Sąd Najwyższy charakteru odpowiedzialności, tj. uznaniu odpowiedzialności za gwarancyjną, konsekwencją jest nie trzy-, ale dziesięcioletni termin przedawnienia roszczeń.

W odniesieniu do momentu, w którym rozpoczyna się bieg przedawnienia, należy wskazać wyrok z 31 stycznia 2007 r. (I CSK 417/06). Sąd Najwyższy stwierdził w nim, że termin przedawnienia roszczeń wobec członków zarządu spółki z o.o. rozpoczyna bieg od momentu uzyskania przez wierzyciela świadomości, że wyegzekwowanie długu od spółki jest niemożliwe. W związku z tym należy stwierdzić, że za moment uzyskania przez wierzyciela informacji dotyczącej bezskuteczności egzekucji należy uznać w szczególności doręczenie przez organ egzekucyjny zawiadomienia o bezskuteczności egzekucji lub uprawomocnienie wskazanych powyżej orzeczeń wynikających z prawa upadłościowego i naprawczego.

Niezależnie od tego do powzięcia informacji tych wierzycieli o sytuacji finansowej dłużnika może dojść w momencie wcześniejszym i z reguły stanowi to główny zarzut w procesach podnoszony przez pozwanych członków zarządu, którzy próbują udowodnić, że sytuacja finansowa spółki, a co za tym idzie – jej niewypłacalność, była wierzycielowi znana wcześniej⁵.

3. Przypadek radcy prawnego spółki

Wyrokiem z dnia 1 marca 2007 roku Sąd Okręgowy w Poznaniu Wydział I Cywilny po rozpoznaniu sprawy z powództwa radcy prawnego przeciwko spółce z o.o. o ochronę dóbr osobistych:

- nakazał pozwanej spółce z o.o. zaniechania rozpowszechniania nieprawdziwych informacji o naruszaniu przez powoda zasad etyki zawodu radcy prawnego w związku ze sporem toczącym się pomiędzy klientem powoda i pozwaną spółką z o.o. W uzasadnieniu wyroku sąd wskazał, że pozwana twierdziła,

⁵ R. Sobolewska *Termin przedawnienia roszczeń wobec członków zarządu*, Dobra Firma (Rzeczpospolita) 28.08.2007 r.

jakoby powód ją szantażował, groził i podejmował kroki mające na celu wyłudzenie określonych środków,

- zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę w wysokości 5.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz kwotę 3.765,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu Wydział I Cywilny po rozpoznaniu przedmiotowej sprawy na skutek apelacji pozwanej spółki z o.o. postanowił apelację oddalić i zasądzić od pozwanej na rzecz powoda kwotę 2.070,00 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego. Egzekucja wskazanych należności okazała się bezskuteczna, w związku, z czym postanowieniem komornika postępowanie egzekucyjne umorzono. Oczywistym było, że z egzekucji nie uzyska się sumy wyższej od kosztów egzekucyjnych. Pismem z dnia 3 listopada 2008 roku powód wezwał członków zarządu spółki z o.o. do dobrowolnej zapłaty zasądzonej od spółki z o.o. wierzytelności. Pozwem z dnia 5 grudnia 2008 roku, powód wniósł do Sądu Rejonowego Katowice-Wschód w Katowicach Wydziału VI Gospodarczego o zasądzenie solidarnie od członków zarządu spółki z o.o. kwoty 10.835 zł wraz z ustawowymi odsetkami oraz kosztów procesu.

Argumentacja strony powodowej

Jako podstawę roszczenia wyraźnie oznaczonego w treści pozwu z dnia 5 grudnia 2008 roku powód wskazał art. 299 §1 kodeksu spółek handlowych, czyli osobistą odpowiedzialność członków zarządu za zobowiązania spółki. Odpowiedzialność na zasadzie art. 299 §1 kodeksu spółek handlowych powód dowodził na podstawie postanowienia Komornika Sądowego o umorzeniu postępowania egzekucyjnego w całości w oparciu o art. 824 §1 pkt. 3 kodeksu postępowania cywilnego. Repliką na odpowiedź pozwanych z dnia 20 lutego 2009 roku, powód wniósł o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodów z zajęć rachunków bankowych, pisma komornika, wniosku egzekucyjnego, podnosząc jednocześnie, że wszczynając egzekucję przeciwko spółce skierował ją do wszystkich ruchomości spółki oraz służących jej wierzytelności i rachunków bankowych.

Argumentacja strony pozwanej

W odpowiedzi na pozew pozwani członkowie zarządu spółki z o.o. wnieśli o oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda na ich rzecz solidarnie kosztów

procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego. W uzasadnieniu pisma członkowie zarządu spółki z o.o. zakwestionowali roszczenie powoda w całości, wskazując jednocześnie, że w trakcie toczącej się egzekucji przeciwko spółce, a także w momencie, gdy powód składał pozew przeciwko członkom zarządu tej spółki, spółka nie tylko była cały czas wypłacalna, ale posiadała też środki na rachunku bankowym, co udokumentowano wyciągami ogólnymi i szczegółowymi z rachunku bankowego za okresy 16-22 grudnia 2008 roku, 20-26 stycznia 2009, 27 stycznia do 2 lutego 2009 roku i 3-9 lutego 2009 roku. Uchylając się od odpowiedzialności, członkowie zarządu spółki z o.o. powołali się na okoliczności wyłączające odpowiedzialność z §2 art. 299 kodeksu spółek handlowych, wskazując, że wierzyciel nie poniósł szkody pomimo nie zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości oraz, że nie pogorszyły się możliwości zaspokojenia wierzyciela z majątku spółki. Ponadto, członkowie spółki podkreślili, że z załączonych do pisma bilansów rachunkowych spółki (za rok 2007) wyraźnie wynika, iż kondycja finansowa spółki przejawiała tendencje zwykłą, toteż egzekucja komornicza nie została prawidłowo skierowana do rzeczywiście istniejących składników majątkowych spółki, a zatem nie mogła zostać spełniona przesłanka odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania spółki z art. 299 §1 kodeksu spółek handlowych. Na potwierdzenie podnoszonych twierdzeń, członkowie zarządu przywołali poglądy wyrażone w orzecznictwie: „Wobec związania organu egzekucyjnego wnioskiem o wszczęcie egzekucji – nie można wykluczyć, że nastąpi ukończenie postępowania egzekucyjnego bez zaspokojenia wierzyciela ze wskazanych przez niego praw majątkowych spółki – dłużnika, pomimo przysługiwania jej innych praw majątkowych pozwalających na zaspokojenie, jednak nie objętych wnioskiem. W takiej sytuacji przesłanka bezskuteczności egzekucji nie jest spełniona. W przypadku kierowania egzekucji do części majątku spółki niezbędne jest wykazanie, że także pozostały majątek spółki nie pozwalał na uzyskanie zaspokojenia...”⁶ stwierdzając, że powód nie uczynił takiego wykazania. Ponadto, na rozprawie przed ogłoszeniem wyroku członkowie zarządu spółki z o.o. podnieśli zarzut, jakoby powód nie wykazał, aby pozwani byli członkami zarządu spółki z o.o. i nie złożył dokumentu, który wskazywałby kto i w jakim okresie był członkiem zarządu tej spółki z o.o.

⁶ Orzecznictwo w Sprawach Gospodarczych rok 2008, Nr 5, poz. 39, str. 11, Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z 2007-07-07, V CK 19/05.

Rozstrzygnięcie sądu

Wyrokiem z dnia 27 marca 2009 roku Sąd Rejonowy Katowice-Wschód w Katowicach Wydział VI Gospodarczy po rozpoznaniu sprawy przeciwko członkom zarządu spółki z o.o. o zapłatę zasądził solidarnie od członków zarządu tej spółki kwotę 10.835,00 zł z ustawowymi odsetkami oraz kwotę 2.959,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. W uzasadnieniu wyroku stwierdzono, że członkowie zarządu odpowiadają solidarnie za zobowiązania spółki, bowiem egzekucja przeciwko spółce okazała się bezskuteczna. Członkowie zarządu spółki z o.o. nie zakwestionowali istnienia i wysokości wierzytelności powoda wobec spółki z o.o., jak i faktu umorzenia postępowania egzekucyjnego z powodu bezskuteczności egzekucji. Członkowie zarządu spółki z o.o. nie przeczyli również, iż w omawianym okresie byli członkami zarządu, skupiając się wyłącznie na dowodzeniu braku odpowiedzialności na podstawie art. 299 §2 kodeksu spółek handlowych. Niezależnie od powyższego, Sąd stwierdził, że odpowiedzialności na zasadzie art. 299 kodeksu spółek handlowych podlegają członkowie zarządu spółki od chwili ich powołania, a zatem niezależnie od tego czy zostali formalnie zgłoszeni do rejestru przedsiębiorców. Analiza dokumentów przedłożonych przez członków zarządu spółki z o.o., bezskuteczna egzekucja, brak zapłaty oraz porównanie wysokości wierzytelności powoda z wysokością posiadanych przez spółkę z o.o. środków finansowych pozwoliło sądowi na przyjęcie dokładnie przeciwnych wniosków niż zawarte w zarzutach członków zarządu spółki z o.o.

4. Podsumowanie

Konsekwencją działalności gospodarczej może być sytuacja, w której należy podjąć stanowcze decyzje o tym czy kontynuujemy działalność czy likwidujemy spółkę czy składamy wniosek o upadłość. Bardzo często zdarza się sytuacja, w której spółka realizuje kontrakt i oczekuje w przyszłości przychodu, który „postawi firmę na nogi”. Może zdarzyć się jednak nieszczęście, tj. brak możliwości dokończenia umowy (z przyczyn technicznych, ekonomicznych, itp.). Często w takich przypadkach zarządzający chcąc np. zakupić materiały, energię czy paliwo, nie płacąc podatków czy ZUS-u. W każdym z tych przypadków członkowie zarządu muszą się przygotować do procesów cywilnych i/lub karnych. Muszą się tak przygotować by nie ponieść odpowiedzialności z tytułu prowadzonej działalności. Brak spłaty długu nawet wobec jednego wierzyciela może stworzyć sytuację odpowiedzialności tak jak w przypadku

sprawy radcy prawnego. Członkowie zarządu spółki nie wykonując postanowień sądu (bezskuteczność zapłaty a następnie egzekucje) narazili się na konieczność zapłaty roszczeń z odsetkami i opłatami sądowymi. W skrajnych przypadkach sąd może zasądzić zakaz prowadzenia działalności gospodarczej – możliwość zasiadania we władzach spółek.

Literatura

- 1) Kodeks Postępowania Cywilnego – Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku (Dz. U. 1964 nr 43 poz. 296).
- 2) Kodeks Spółek Handlowych - Ustawa z dnia 15 września 2000 roku (Dz. U. 2000 r. Nr 94, poz. 1037).
- 3) Prawo upadłościowe – Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku (Dz. U. 2003 r. nr 60 poz. 535 póź. zm.).
- 4) K. Dąbek-Krajewska *Przepis art. 298 kodeksu handlowego jako podstawa odpowiedzialności członków zarządu spółki z o.o.*, Rejent Nr 9/1995.
- 5) J.P. Naworski *Zakres podmiotowy art. 17² §1 Prawa upadłościowego*, Monitor Polski Nr 14/2002.
- 6) R. Sobolewska *Termin przedawnienia roszczeń wobec członków zarządu*, Dobra Firma (Rzeczpospolita) 28.08.2007 r.

Strony internetowe

1. <http://www.twoja-firma.pl/wiadomosc/9758,kiedy-zglosic-wniosek-o-upadlosc.html> (02.02.2010 r.).
2. www.monitorprawniczy.pl (16.08.2007 r.).